

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Cilt: 8 Sayı: 40 Volume: 8 Issue: 40
Ekim 2015 October 2015
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

MANZUM BİR SEFARETNAME: TANNANE KASİDESİ
THE POETICAL REPORT OF A LEGATION: KASIDAH OF TANNANE

Mehmet ÜNAL*
Nurettin ÇALIŞKAN**

Öz

Sünbülzâde Vehbî divanındaki bu manzume, şekil ve muhteva bakımından bir kasidedir. Fakat aynı zamanda sefaretname özelliği taşır. Manzume, kafiye düzeni ve bölümleri açısından, kasidenin bütün niteliklerini taşır. Bunu yanında, şairin İran sefaretiyle ilgili bilgi ve izlenimlerine yer verdiği kırk dokuz beyitlik bir bölümle klâsik bir kasideden farklılaşır. Teşbib, girizgâh, methiye, fahriye ve dua bölümlerinde şair, klâsik kaside geleneğinden uzaklaşmaz ve dönemin sultanını ve Osmanlı Devleti'ni yüceltici ifadelerle yer verir. Methiye ve fahriye bölümleri arasında yer alan sefaret bölümünde ise Vehbî, İran sefareti ile edindiği izlenimleri, özellikle Osmanlılar ile kıyaslayarak, aktarır. Bu bakımdan 18. yüzyıl divan şairi Sünbülzâde Vehbî'nin klâsik kaside geleneğine yenilik getirdiği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Sünbülzâde Vehbî, Tannâne Kasidesi, Sefaretname, İran, Klâsik Türk Edebiyatı.

Abstract

The poem from the Divan of Sünbülzâde Vehbî studied in this article is a eulogium or kasidah both in the form, style and content. However with number of lines the kasidah also takes the form of the journal of legation. In terms of rhyming and sections of kasidah and with the information given and the description of the time and mission of the legation in thirty nine lines, the eulogium differs from the traditional kasidah. The poet keeps the traditional sections namely Teşbib, girizgâh, methiye, fahriye and dua and adds a description his legation to Iran which was something unusual. Here, he tells about his mission through comparisons between Persians and Ottomans. Considering this part in the poem, it can be said Sünbülzâde Vehbî offered a novelty to the poetical tradition.

Keywords: Sünbülzâde Vehbî, Kasidah of Tannâne, Legation, Iran, Classical Turkish Literature.

Giriş

Övgü şiiri olan kaside, klâsik şiirimizin en çok kullanılmış nazım şekillerindedir. Kasideler daha çok, sanatta yetkinliği, hüneri ve şairlik yeteneğinin üstünlüğünü gösterme amacıyla yazılmıştır. Klâsik şiirimizde kasidenin en güzel örneklerinin, imparatorluğun ve aynı zamanda edebiyatımızın en parlak çağı olan 16. yüzyılda, usta şairlerimiz tarafından verilmesi bunu ortaya koymaktadır. (Çavuşoğlu, 1986: 19).

Klâsik şiirimizin tüm diğer örneklerinde olduğu gibi kasidelerde de, şairlerimiz, İran şiirinden gelen ortak malzemeyi kullanmış ve geleneğe bağlı kalmışlardır. Bu geleneksel şekle göre bir kasidede en çok beş bölüm bulunmalıdır. Nesip veya teşbib, methiye, tegazzül, fahriye ve dua diye adlandırılan bu bölümlerin varlığı ile klâsik kasidenin şekli unsurlarının yanı sıra içeriği de belirlenmiş olur. Zira kasidelerde değişik konular ele alınmakla beraber, asıl amacın bir kimseyi övmek olduğu açıktır (Çavuşoğlu, 1986: 17).

18. yüzyıl şairlerimizden Sünbülzâde Vehbî'nin divanında bulunan Tannâne kasidesi, bazı şekil ve muhteva özellikleri dolayısıyla klâsik örneklerden farklı bir kaside olarak göze çarpmaktadır. Manzume yalnızca sıradan bir övgü şiiri değil, aynı zamanda bir sefâretnâmedir (Bezzâdeoğlu, 1991: 10). İlk örneklerini "İran Sefâretnâmesi" ile Ahmed Dürrî Efendi ve "Fransa Sefâretnâmesi" ile Yirmi Sekiz Çelebi Mehmed'in verdiği sefâretnâmeler arasında, Vehbî'nin bu manzum sefâretnâmesi ayrı bir yer tutar (Banarlı, 1987: 790). Kasidenin aynı zamanda bir sefâretnâme özelliği göstermesi, Vehbî'nin kasidesinin bölümlerine eklediği ve İran sefareti anlattığı 49 beyittik ayrı bir bölüm vardır ve bu bölüm Tannâne kasidesini hem şekil hem de içerik yönünden diğer benzer türlerden farklı kılar. Manzume, kaside şeklinde manzum olarak yazılmış olmasıyla diğer sefâretnâmelerden, içeriğinde bir sefaretin izlenimlerini barındırmasıyla da diğer kasidelerden ayrılır. Bu farklılık, kasidenin şekil ve içerik bakımından diğer klasik kasidelerden farklı bir gözle incelenmesini gerektirir. Bu çalışmada Tannâne Kasidesi, yukarıda bahsedilen noktalar bakımından incelenecektir. Bunun için Sünbülzâde Vehbî Divanı üzerine Süreyya Beyzadeoğlu tarafından yapılan incelemeden faydalanılacaktır.

* Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak.

** Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu

Muhteva Özellikleri

Vehbî, kasidesinde klâsik kaside biçiminde bulunması gereken tüm bölümlere yer verdiği gibi bunlara bir de 49 beyitlik bir bölüm eklemiştir. Methiye bölümünün hemen ardından gelen bu bölümde, şairin İran elçisi olarak izlenimleri aktarılır. Şairin İran sefaretinin ardından böyle bir manzume kaleme almış olması, henüz İstanbul'a dönmeden, İran'dan padişaha gönderdiği rapor sonrasında gelişen olaylar ile açıklanır.

Türkiye ve İran Asya coğrafyasında iki kadim medeniyetin temsilcileridir. Aynı dinin iki ayrı anlayışı üzerinde kimi zaman ihtilaf ve kimi zaman ittifak dönemleri ile bugüne gelen Osmanlı ve Fars medeniyetleri, kasidede ifade edilen bir tür ezeli rekabet halini 21. yüzyılda da devam ettirmektedir. Osmanlı devletinin Batı ile savaş halinde olduğu her dönemde, İran Osmanlı devleti ile savaşa kadar giden ihtilaf ve çatışma politikası takip etmiştir. Bu süreç Kasr-ı Şirin anlaşması ile sona ermişse de, Türkiye için kendisine karşı her zaman hazırlıklı olunan farklı bir komşu statüsünü hala muhafaza etmektedir. İslam dünyasının ortak ideallerinden ayrışan politikaları ile nüfuz alanını sürekli genişletmeye çalışan komşu ülke İran, bugün olduğu gibi dün de milliyet, mezhep ve dil üzerinden Osmanlı ile sürekli bir rekabet içindeydi.

Sünbülzâde Vehbî, Basra'yı kuşatmış olan Zend Kerim Han ile Bağdat valisi Ömer Paşa arasındaki anlaşmazlık üzerine, 1775 yılında I. Abdülhamid tarafından İran'a elçi olarak gönderilmiştir. Vehbî, anlaşmazlığı kısa sürede çözümlenip, bu durumdan Ömer Paşa'nın mesul olduğu kararma varmış ve 1776 yılında padişaha bu kararını bildiren bir rapor göndermiştir. Bunun üzerine Ömer Paşa ve Vehbî'nin aralan açılmış ve Ömer Paşa Vehbî'yi Kerim Han ile dost olmak ve devletin menfaatlerini hiçe saymakla suçlamıştır. Ömer Paşa'nın bu ve Vehbî'nin İran'da içki içip bir kadınla beraber olduğu suçlamalarını içeren raporu üzerine, I. Abdülhamid Vehbî'yi görevden almış ve idamını istemiştir. Aleyhine gelişen olaylardan haberdar olan Vehbî ise gizlice İstanbul'a dönmüş ve Üsküdar'da saklanmıştır. İşte bu sırada Tannâne kasidesini yazan şair, bu övgü dolu manzumesini padişaha ulaştırmış ve yapılan yeni tahkikatla beraber suçsuzluğu anlaşılınca affedilmiştir (Unat, 1992: 134-137; Gibb, 1997: 431; Şentürk-Kartal, 2007: 312; Banarlı, 1987: 790). Vehbî'nin idamla cezalandırılması ve sonrasında bu kaside aracılığı ile affedilişi, kasidenin klâsik bir sefaret takririnden farklı oluşunu ya da başka bir deyişle sefaretnâmenin bir övgü şiiri şeklinde yazılmış olmasını açıklar niteliktedir.

Kaside, Osmanlıların adaletini ve ihsanını öven bir beyitle başlar:

*Zihî feyz-i İllâhî dūdīmān-ı âl-i Osmana
Ki mazhar eylemiş ol hanedānı adl u ihsāna*

[Allah'ın feyzi ne güzeldir ki Osmanlıları, adalet ve ihsana mazhar eylemiştir.]

Şair, takip eden sekiz beyitte, çeşitli karşılaştırmalarla Osmanlı Devleti'nin üstünlüğünü vurgulamak ister. Teşbib bölümünü oluşturan bu ilk dokuz beyitte, Mekke, Medine ve Kudüs gibi kutsal şehirlerin ve yine bir o kadar önemli olan İstanbul'un Osmanlı mülküne dâhil oluşundan da bahsedilir. Şair yine bu bölümde, Osmanlı sultanlarını hâkimiyet, âdillik ve kahramanlık bakımından Feridun, Nuşirevan, Dara ve Timur gibi efsanevi kahramanlarla kıyaslamış ve Osmanlı sultanlarını her bakımdan yüceltmıştır.

Onuncu beyitte şair, devrin padişahı I. Abdülhamid'in adını anar ve methiye bölümüne geçer. Beyit, kasidenin girizgâhı sayılabilir:

*Husûsâ pâdişâhân-ı cihân hep bende olmuştur
Şehensâh-ı muazzam Hazret-i Abdülhamîd Hâna*

[Ayrıca, cihan padişahlarının tümü, muazzam padişah Hazret-i Abdülhamid Han'a köle olmuştur.]

Şair, memduhunun adını anarak giriş yaptığı methiye bölümünü, takip eden yirmi beş beyit boyunca sürdürür. Bu övgü dolu beyitlerde, klâsik bir kasidede karşılaştırılması muhtemel birçok benzetme, kıyaslama ve elbette yüceltme yer alır. Bunlarla beraber, şairin I. Abdülhamid'in üstünlüğünü belirtmek için yaptığı kıyaslamaların hemen hemen hepsinde, karşı tarafta bir İran hükümdarının ya da efsanevi bir İran kahramanının yer alması ayrıca dikkat çeker. Bahsi geçen beyitlerde Abdülhamid Han Neriman, Ardeşir, Rüstem, Keykavus, Minuçihr, Kahraman ve Cem gibi birçok kahramanla karşılaştırılır ve kılıcının gücü, cömertlik, âdillik ve zenginlik yönleriyle hepsinden üstün tutulur. Bu durum, Tannâne kasidesini diğer kasidelerden ayıran belirli özelliklerden biri olmasa da, kasidenin yazılmasına sebep olan İran seferi ve sonrasında gelişen olaylar dikkate alındığında, şairin amacım belirgin kılan noktalardan biridir. Örneğin aşağıdaki beyitte şair, Abdülhamid Han'ın 18. yüzyıl İran hükümdarı Nâdir Şah'a olan üstünlüğünü vurgulamıştır

*Hezârân Nâdiri ma'dûm eder şemşir-i hûn-hârı
Gürizân olsa da farazâ Horasana hîrâsâne*

[(Abdülhamid Han'ın) Kan döken kılıcı, Horasan'a kaçmış olsa bile (yine de) binlerce Nâdir'i yok eder.]

Methiye bölümü, kasidenin otuz beşinci beytini oluşturan şu mısralarla sona erer:

*Ezelden sadme-i şemşîr-i hûn-efşân-ı ecdâdun
Kızılbaşun ser-i bî-devletin gark eylemiş kana*

[Başlangıçtan beri, ecdadının kan saçan kılıcının darbeleri, kızılbaşın talihsiz başım kana boğmuştur.]

Şair bu beyitte İran'ı bu kez de mezhep ayrılığı ile gündeme getirir ve yine Osmanlı Devleti'nin, yalnızca o devirde değil ezelden beridir, İran'a üstün olduğunu belirtir.

Methiye bölümünün ardından şair, beklenilen aksine fahriye bölümüne geçmez; İran sefaretini anlatan beyitlerle şiirine devam eder. İşte Tannâne kasidesini diğer benzer türlerden ayıran ve kırk dokuz beyitten oluşan bölüm burasıdır. Bu bölüm, İran topraklarına gidişin anlatıldığı beyitlerle başlar. Şair ilk üç beyitte, bir sene boyunca yolculuk yaptığını ve sıcağa ve soğuğa dayanıklı olduğundan yolculuk sırasında sıkıntı çekmediğini anlatır. Takip eden beyitlerde ise, İran'da padişahı temsil edip onun yüce vasıflarını anlattığını belirtir. Şair, Kerim Han'ın huzuruna çıkışını şu beyitle anlatır:

*Nümâyân idi etvârımda şân u şevket-i devlet
Müsûl-i bî-muhâbâ eyledim nezd-i Kerîm Hana*

[Tavırlarımda devletin şanı ve heybeti açıkça görünüyordu. Kerim Han'ın huzurunda korkusuzca ayakta durdum.]

Şair, İran padişahının karşısındaki vakur tavrını anlattığı bu beyitten sonra, kendi kılık kıyafetinden de bahseder. Osmanlı elçisinin başında Horasanı sarık, omzunda samur kürk, elinde ise padişahın gizli emri bulunmaktadır. Devam eden beyitlerde şair, fermanı saygılı bir şekilde arz ettiğini ve Kerim Han'ın da yine saygıyla emri alıp, öpüp başına koyduğunu anlatır. Elçi olarak gittiği İran'da, tüm devlet erkânının karşısında takındığı gururlu tavrı her defasında tekrarlayan şair, fermanı sunuş anını ve çevresindekilerin tavrı ve hareketlerini de ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır. Osmanlı sefiri Vehbî'nin olgunluğu karşısında tüm divan ehli şaşırmıştır. Sultanın emriyle yine vakarlı bir şekilde oturan Vehbî'yi, gerek sangındaki zinetler gerekse üslubundaki nezaket sayesinde, tüm İran büyükleri hayranlıkla izlemiştir. Vehbî takip eden beyitlerde, sultanın sorularına Fars diliyle cevap verdiği de belirtir.

Methiye bölümünün hemen ardına eklenen bu bölümde İran sefaretine ilgili birçok ayrıntının verilmiş olmasıyla beraber, şairin methiyeden çok uzaklaşmadığı da görülür. Şair, sefaret dolayısıyla elde ettiği tüm bilgi ve izlenimleri istisnasız olarak Osmanlı Devleti ile mukayeseli olarak vermiştir. Elli dört ve elli beşinci beyitlerde, önce İran hanlar hanının aciz görüntüsünden bahsedilmiş, daha sonra da onun Osmanlı baş veziriyle bile kıyaslanamayacağı -zerre ve güneş üzerine kurulan benzetmeye dayalı tezatla-söylenmiştir:

*İki kem-ter nev-kâr zanneyledim şekl-i 'Acem üzre
Bakınca i'timâdü'd-devle ile hân-ı hânâna*

[(Senin) Devletin güveniyle hanlar hanına bakınca, (onu)Acem tarzında iki aciz bölük sandım.]

*Vezîr-i a'zamın temsil olunmaz anlara hâşâ
Müşâbih mi olur hiç zerreler mihr-i dirahşâna*

[Hâşâ ki baş vezirin onlara benzetilmez; zerreler hiç parlak güneşe benzer mi?]

Devam eden beyitlerde Vehbî'nin şeyhülislam ile İran molla başı arasında da bir kıyaslama yaptığı görülür. Ona göre molla başı şeyhülislamın yanında, denizdeki bir damla gibidir. Benzer şekilde, Osmanlı sultanının kölelerinin bile İran iklimine tenezzül etmeyeceği de belirtilmiştir. Fahriye bölümüne kadar bu üslubu sürdüren şair, İstanbul ile Isfahan başta olmak üzere birçok yeri ve hatta yeme-içme adetlerini dahi Osmanlı lehine sonuçlanan kıyaslamalarla şiirine konu etmiştir. Bölüm, şairin Kerim Han'ın nimetlerine tenezzül etmediğini söylediği ve kendisini karıncaya Abdülhamid Han'ı da Hz. Süleyman'a benzeterek sultanı tekrar övdüğü şu beyitlerle sona erer:

*Kerîm ü'ş-şân sultân-ı cihânsın fahr idüp ben de
Tenezzül itmedim in'âm-ı nâcîz-i Kerîm Hana*

[Şanı yüce, cihanın sultanısın. Ben de (seni) övüp, Kerim Han'ın naçiz nimetlerine tenezzül etmedim.]

*Nice fahr ü mübâhât itmeyim şevketlü hünkârım
Beli mûr-ı zâ'îfim intisâbım var Süleymâna*

[Zayıf bir karıncayım, Süleyman'a bağlıyım. Şevketli sultanım, seni nasıl övmeyeyim.]

Sefâretnâme bölümü olarak adlandırılabilir olan bu bölümün, şeklen olduğu kadar, içeriğiyle de methiye ve fahriye bölümleri arasında kaldığı söylenebilir. Vehbî'nin, manzumesini sefirlikten çok kaside şairliği ile kaleme aldığı açıktır. Sefaret ve sefaret dolayısıyla kazanılan bilgi ve izlenimler, kasidede, Osmanlı sultanını övmeye fırsat verdikleri ölçüde yer bulmuşlardır. Şairin bu tutumu, elbette kasideyi yazma amacıyla ilgilidir.

Şair, seksen altıncı beyitle beraber fahriye bölümüne geçer. Vehbî, her fende başarılı olduğunu ve akran ve benzerlerinden üstün olduğunu söyleyerek başladığı bu bölümü on yedi beyitle sınırlandırmıştır.

Beyitlerde, şairin sözlerinin etkili, sihirli oluşu çeşitli benzetmelerle anlatılmış; şairlik yeteneği bazı büyük şairlerle karşılaştırılın ıştır. Şair, kendisini çeşitli yönlerden Haşan, Sahban, Ebû Tayyib, Saib, Nizâmî ve Nefî gibi meşhur isimlerle kıyaslamış ve hatta onlardan üstün tutmuştur. Vehbî, şöhretinin büyüklüğünü ise şu beyitle anlatmıştır:

*Kadîmi iştiharımdan ziyâde şöhretim şimdi
Yetişdi Hind u Sinde Hıttâ-ı İrân u Turâna*

[Şöhretim şimdi eskisinden de çoktur. İrân'a, Turan'a, Hint'e ve Çin'e erişmiştir.]

Şair, kasidesine "tannâne" (Devellioğlu, 2005: 1031) adını vermiş olmasının sebebinin de bu bölümde açıklar. Fahriyenin son beyitlerinden olan aşağıdaki mısralarda şair, irfanının sesinin tüm afaki çınlattığını ve bu yüzden kasidesinin "tannâne" adıyla tanınmasının yerinde olacağını söylemiştir:

*Tanîn-endâz-ı âfâk oldu böyle sît-i 'irfanım
Sezâdır nâm-ı mergûb-ı kasidem olsa tannâne*

[İrfanımın sesi, şöhreti ufukları çınlattı. Kasidemim adı tannâne olsa yeridir.]

Şair, fahriyenin ardından yedi beyitten oluşan tegazzül bölümüne yer vermiştir. Gazel mısralanna geçiş şu beyitle belirtilir:

*Celâdet geldi tab'a şevk-i vasf-ı pâdişâhîden
Neşât-âver müsellemler bir gazel yazdın levendâne*

[Padişaha ait vasıfların şevkenden tabiatıma kahramanlık geldi. Kahramanca, doğru ve neşe veren bir gazel yazdan.]

Manzumenin son üç beyti ise dua bölümünü oluşturur. Şair, "dinin padişahı" diye nitelendirdiği I. Abdülhamid için dua etmiş, sultan için ebedî ömür dileyerek kasidesini sonlandırmıştır. Tüm bunların dışında, manzumeyi farklı kılan bir özellik de şairin sona eklediği bir beyit sayesinde fark edilir. Şair "der takriş nevişte bud" başlığı altında kaleme aldığı bu beyitte, İrân sefâreti konusunda uğradığı iftiralara cevap vermiş görünür:

*Dil-beste olan lutf-ı Hudâvend-i Kerîme
Rabt-ı emel itmez kerem-i Zend Kerîme*

[Cömert olan Allah'ın lütfına gönül bağlamış olan kişi, Zend Kerim'in cömertliğine emel bağlamaz.]

Uğradığı iftiralarda belirtilenlerin aksine, Kerim Han'ın lütuflanna aldanmadığını ve Osmanlı sultanını her yönden ondan üstün tuttuğunu bu son beyitle bir kez daha dile getiren Vehbî'nin, klâsik kaside muhtevasına yenilik ilave ettiği açıktır. Tam bir sefâretname metni olarak görülmesi mümkün olmasa da, manzumenin, İrân'ın dönemdeki siyasî, sosyal ve kültürel yapısı hakkında verdiği bilgiler azımsanamaz. Sefaret bölümünde yer alan bu bilgileri daha da önemli kılan şey ise, hepsinin Osmanlı ile karşılaştırmalı olarak verilmiş olmasıdır.

Şekil ve İfade Özellikleri

Tannâne kasidesi, aruzun mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün vezni ile yazılmıştır. 113 beyitten oluşan kaside, nazım şekline uygun olarak aa xa xa xa... şeklinde kafiyeleşmiştir. Manzume, kaside nazım şekline uygun yazılmış olmakla beraber, beyit sayısı bakımından klâsik örneklerden daha uzundur. Bu durum, Vehbî'nin, kasidesinde klâsik bir kasidede bulunan tüm bölümlerin dışında bir de sefaret ile ilgili bir bölüme yer vermiş olması ile açıklanabilir. Zira manzumeyi diğer kasidelerden farklı kılan bu kırk dokuz beyitlik bölüm sayılmadığına, geride almış dört beyitten oluşan klâsik şekle uygun bir kaside kalır.

18. yüzyıl Osmanlı Türk edebiyatında, önceki asırlara göre kaside nazım şeklinin kullanımında bir azalma vardır (Şentürk-Kartal, 2007: 301). Sünbülzâde Vehbî, döneminin az sayıdaki kaside şairleri arasında yer alır. Tannâne kasidesinin dil ve üslûbunun sade olduğu söylenebilir. Bu sadelik, şairin Nedim'in etkisinde kalarak şiir söylemiş olmasıyla ilgili görülebilir. Vehbî'nin, şiirlerinde mahallî unsurlar, halk diline ait kullanımlar ve realist tasvirlerle yer vermiştir. Tannâne kasidesinde bu tarz kullanımlara fazla yer verilmemişse de, manzumenin dili, klâsik örnekler kadar ağır ve süslü değildir. Bu üslûp, dönemin dil anlayışı ile açıklanabilir.

Kasidede, söz ve anlam sanatlarına epeyce yer verilmiştir. Şairin tercih ettiği edebî sanatlar arasında benzetme ve istiare gibi mecaz sanatlarından başka, hem anlam hem de ahenkle ilgili olan cinas dikkati çeker. Vehbî'nin, cinası, neredeyse tüm cinas türlerine örnekler vererek, özenle kullandığı söylenebilir. Mesela kasidede aynı mısradaki yer alan "Feridûn-dûn; Asaf-saf; çâr-nâçâr; sâmb-sâmân" gibi kelimeler mükerrer cinasa; "çâr-çâsâr; rüşd-reşid" gibi kelimeler müşevveş nakıs cinasa; "tehemten-töhmetin; Şîrâza-şîrâze" gibi kelimeler muharref cinasa ve "kâr-zâr; mâh-çâh" gibi kelimeler de mütekarip cinasın örnekleridir.

Kasidede dikkati çeken diğer edebî sanatlar arasında teşbih, telmih, leff u neşr, irsal-i mesel, iktibas ve özellikle mübalâğa sayılabilir. Mübalâğa, kasidelerin birer övgü şiiri olmaları yanında, bu türden manzumelerde tercih edilen sanatların başında gelir. Tannâne kasidesinde de şair, bu sanatı hem tefrit

(Coşkun, 2007: 164) hem de ifrata (Coşkun, 2007: 164) örnek oluşturacak biçimde kullanmıştır. Şairin Abdülhamid Han ve Osmanlı Devleti adına methiye ve fahiye bölümlerinde ifrata örnek olabilecek övgülerde bulunduğu görülür. Bunun aksine, özellikle sefaret beyitlerinde İran sultanı ve halkı ile ilgili kısımlarda, şair tefriti tercih etmiştir.

Şairin Elçilik Deneyimi ve İzlenimleri

Şair manzumenin sefaretname bölümünde elçi olarak bulunduğu sefaretin misyonuna vakıf olduğunu belirtir. Sefaret günlüğünü nesir değil nazım biçiminde sunarak tevdi edilen görevi ne kadar ciddiye aldığını göstermek ister. İlk altı beyitte Padişah 1. Abdülhamid'in itibarını korumak için neler yaptığını anlatır. Bir yıl sürebilecek yolu kısa sürede katettiğini, mülk-i İsfahan şehirlerinden Kerim Hân'ın bulunduğu Şiraz'a varınca nasıl karşılanıp ağırlandığını, Osmanlı'nın şanını ve gücünü kişiliği ve kıyafeti ile temsil ettiğini aktarır. Getirdiği fermanı öperek teslim etmiş; Kerim Han da aynı şekilde yüksek bir tazim ile öperek başının üstüne götürmüş ve üç kez oturması için işaret etmesi ile sefir Vehbi oturmuştur. Han ve i'timâdü'd-devlesine yani vezirine bakar ve onları iki sıradan hizmetçi veya acemi (nev-kâr) çalışan zanneder. Osmanlı vezir-i azamı onun yanında Nizamü'l-mülk; şeyhülislam ise Han'ın molla başısı ile kıyaslanınca deniz ve damla gibidir. Diğer devlet adamları, ordusu, sarayı, sarayın ahır ve bahçeleri Padişah'ıninkilerle karşılaştırılır. İstanbul'a kıyasla Şiraz bir külhan; Sa'dî-i Şirâzî'nin türbesindeki güller İstanbul bostanlarındaki alelade güllerden bile daha değerlidir. Hafız'ın türbesinde onun divanından yaptığı tefe'ülde iç karartıcı değil neşe verici bir iki beyit çekmiştir. Seyrettiği eğlencelerin İstanbul'da alası vardır. Bu fiziki varlıkların karşılaştırılmasından sonra Aşab-ı Kirâm'a Rafizilerce yapılan buğz ve sefih sövgülerden duyduğu üzüntüyü dile getirir. Şeriat üzere ehl-i imanı idare etmeyi yalnız padişahı başarmaktadır. Sefarete yapılan ikramlar Padişahın lütuf ve ihsanı yanında kuru bir pilav sofrasıdır ki bu da onların cimriliğindedir. Zaten asıl cihan sultanı olan Padişahın bir tebaasının, Kerim Han'ın değersiz ikramlarına tenezzül etmeyeceğini söyler.

Şair Vehbî'nin yüklendiği sefaret görevi hakkındaki değerlendirmesi burada biter. Dikkati çeken noktalar vardır: İçerdiği bilgi itibarıyla yaptığı değerlendirmelerin keskin gözlemler değil genelgeçer malumat kabilinden denilebilecek türden olduğu söylenebilir. Halbuki şair bir kişilikten siyasi, kültürel ve zihniyet bağlamında daha derinlikli ve spesifik gözlem ve geliştirilen şahsi ilişkilerle karşı tarafın özel dünyası hakkındaki bilgilere dayanan yorumlar beklenirdi. Kaside takdiminin şairin kendini affettirme niyeti ile yapılmış olması ve dolayısıyla methiyenin öne çıkması buna engel olmuş olabilir.

Sonuç

Sünbülzade Vehbî Divanı'nda bulunan ve aynı zamanda bir sefaretname özelliği taşıyan bu kaside, kendisinden önce yazılmış kaside ve sefaretnamelerden farklı bir bakış açısıyla değerlendirilmelidir. Manzumenin muhtevası ve edebî niteliği incelenirken, şairin kasideyi yazma amacı ve bu amacın kasidedeki yansımaları dikkate alınmalıdır.

Tannâne kasidesi, şekil ve muhteva özellikleri bakımından, klasik kaside şekline tam bir uygunluk gösterir. Manzumede kaside nazım şeklinde bulunan bölümlerin yanında, bir de sefaret bölümü mevcuttur. Kasidenin yapısı dikkate alındığında fazladan olan bu bölüm, kasideye bir sefaretname özelliği kazandırır. Vehbî'nin manzumede sefirlik misyonundan çok şairliğini öne çıkardığı görülmektedir. Kasidenin muhtevası ve üslubu, özellikle sefaret bölümü dikkate alınarak incelendiğinde, şairin sefareti hakkında bilgi vermekten ziyade padişah için övgüyü ve şahsıyla ilgili iftiralara cevap vermeyi amaçladığı görülmektedir. Gerçekte Osmanlı ve Türk tarihinin en girift parçalarından birisini oluşturan İran ile ilişkilere onun Şiiliği kendi iktidar ve egemenlik savaşlarında bir manivela olarak kullanmasına ve Osmanlı'nın batıdaki savaşlarının yönünü belirlemedeki rolüne nazım içinde değinilmesi güçtür. Fakat şair bir devlet adamının üstlendiği misyon hakkında genel geçer izlenimleri değil, daha öze inen ve kuşatıcı ifadeler kullanması beklenirdi. Bu yüzden manzumenin, tam bir sefaretname olarak değil, sefaretnameden izler taşıyan bir kaside olarak değerlendirilmesinin doğru olacağı kanaatindeyiz.

METİN

Kasîde-i Tannâne ki Der-hîn-i Avdet ez-Sefâret-i İrân be-Bağdâd Be-cây-ı Takrîr Ma'rûz-i 'Atabe-i 'ulyâ Şude Est

Zihî feyz-i İllâhî dûdmân-ı âl-i Osmâna
Ki mazhar eylemiş ol hânedânı 'adl ü ihsana

Hoşâ ahkâm-ı devlet kim nizâm-ı mülk ü kânûnu
Muvâfık şer'-i Fahrü'l-mürselîne nass-ı Kur'âna

Medîne Mekke vü Kuds-i şerîf ol mülke dâhildür

Anunçün Kibledür dergehleri şâhân-ı devrâna

Sitâyiş-kerde-i ni'me'l-emûr itmiş kılup tevfik
Hudâ Kostantniyye fethini ol nesl-i zî-şâna

Tevârih-i âşinâyân ittifâk üzre ider tercîh
Bu şân u şevketi eslâf-ı şâhân-ı cihânbâna

Ferîdûn dündur sad mertebe ol ferr u haşmetden
Te'âlâllah nedür bu saltanat tarz-ı mülûkâne

Olup Nûşînrevândan bîşter 'adliyle 'âlem-gîr
Şehân-ı Pişdâdî benzemez ol dâdgârâna

O dergehde Sikender sâkin-i der olmağa tâlib
Nice reşk itmesün Dârâ bu dârât u bu 'unvâna

Tururlar Safder u Âsaf gibi sad bende saf-der-saf
Gelür Tîmûr mür-âsâ o dergâh-ı Süleymâna

Husûsâ pâdişâhân-ı cihân hep bende olmuştur
Şehenşâh-ı mu'azzam Hazret-i 'Abdü'l-hamîd Hâna

Sipîhr-i a'zam-ı devlet fûrûğ-ı matla'-ı şevket
'Ulûvv-i himmeti rif'at virür hürşîd-i rahşâna

Keyâmı mâkiyân 'addeleyip sîmurg-ı iclâli
Hümâ-yı şevketi sâye-figendür fark-ı şâhâna

Cüdâ eyler serinden bîm-i tîği hûş-ı Huşengi
'Aceb nermî virür darbı ol saht-ı Nerîmâna

Geçüp ser-keşligünden çârlar çâsârlar nâ-çâr
İderler ser-fürû ol tîğ-ı âteş-tâb u berrâna

Hezârân Nâdiri ma'dûm ider şemsîr-i hûn-hârı
Gürîzân olsa da farzâ Horasâna hirâsâne

Zihî kerrâr-ı şavletdür ki tâb-ı pençe-i kahrı
Mükerrer üstühân-ı Erdeşîre irdi şîrâne

Tehemten töhmetin ikrâr ider lâf-ı şecâ'atde
Görürse resm-i Rüstem üzre perhâşın dilîrâne

Muhanned seyf-i cevher-dârı gitse şüretâ Hinde
Heyûlâda düşer cân havfı Keykâvus u Hâkâna

Sipîhr-i mihrîbânîdür ki kâse-lîs-i ihsânı
Atar zer-kâse-i mihrî firâz-ı tâk-ı nisyâna

Çerâğ-ı hâveri çokdan iderdi rüzgâr itfâ
Eger fânûs-ı çarhı almasaydı zîr-i dâmâna

Mizâc-ı nâra te'sîr eylese hâsiyyet-i lütfu
Çeker âğûşa şem'i lik yanmaz bâl-i pervâne

Hayât-ı düşmene seylâb-ı zehr-âlûd olur ammâ

Eđer bir katre zehr-i kahrı dūŝse mâ-yı hayvâna

Zamânında ser-i mû haddi yokdur kimsenün çevre
Ser-i gîsü-yı dilberde meğer bir tel kıra ŝâne

'Acem bir güsfend almak ne kâbildür re'âyâdan
Niğebânlık ider ŝîr-i ücem şimdi ğazâlâna

Kemâl-i rüşdi Hârünü'l-Reŝîdi eyleyüp hayrân
Kalur Behlül-veş seyr itse bu tertîb-i divâna

Minûçihrün ŝolar gül çehresi bîm-i sîtizinden
Ne dem Efrâsiyâb-âsâ girerse rezme merdâne

Hemân sersâm u bî-sâmân olup kârı ola zârı
Rûsüm-ı kâr-zârın Sâm görseydi mühibâne

Şehenŝâhâ sen ol sultân-ı 'âlemsin ki fermânun
Revândur Mâveraü'n-nehrden İrân u Tûrâna

Sen ol ferruh-ruh u yektâ süvâr-ı esb-i devletsin
Piyâde leŝkerün mât eylemiş sad ŝâhı ferzâne

Hülâgûlar helâk-ı ceng-i Cengîzi sitizîndür
Bilürler Kahramânlar bîm-i kahrın kâr ider câna

ŝikest eyler ser-i Fağfürı bir kâse gibi darbun
Hücûm-ı leŝker-i hıŝmun kılar İrânı vîrâne

Niçe Dahhâkı dil-ŝâd eylemiş yek-hande-i lütfun
Bu vechle seni teşbih iderler verd-i handâna

Dil-i Cem leŝkerün cemm-i ğafîrinden ŝikest olmuş
Kırup peymânesin gelmiş kapunda 'ahd u peymâna

Zinâ vü fitne vü bed-zindeĝânîsin idüp itfâ
Atarsın ğuşe-i kahrunda Zendi zinde zindana

Ezelden sadme-i şemşîr-i hün-efşân-ı ecdâdun
Kızılbaşun ser-i bî-devletin gark eylemiş kana

Kulun da hâk-i pâyünle varup mülk-i Sıfâhâna
Anı ben sürme itdim çeŝm-i fermân-rân-ı İrana

Ezelden germ ü serd rüzgâra i'tiyâdım var
Ne bakdım germî-i ŝayfe ne serdî-i zemistâna

Reh-i yek-sâleye mânend-i Hüdhdüd eyledim pervâz
Süleymân-ı zamânın nâmesiyle nâm-dârâna

Geçüp Lâhûr u Mâhûrı 'Acemde söyledim vaŝfun
Nihâvend u 'Irak u Isfahânda nağme-sencâna

Sadefler ğuşunu teşnîf ile güher-feŝân oldum
Kef-i dür-pâŝının vasfıyla gitdim sû-yı 'Ummâna

Horâsân eline iŝrâb iderken âb-ı şemşîrün

Ser-âğâz itdiler efğâniyân feryâd u efğâna

Mübârek nâme-i nâmî ile Şîrâza 'azm itdim
'Aceb şîrâze-bend oldum o evrâk-ı perîşâna

Nümâyân idi etvârımda şân u şevket ü devlet
Müsûl-i bî-muhâbâ eyledim nezd-i Kerîm Hâna

Horâsânî serimde ferve-i semmûr düşümde
Yedimde ser-berâber nâme-i merğûb-ı şâhâne

İdüp tefhîm ile telsîm elimle eyledim teslîm
Kemâl-i ihtirâmım virdi hayret ehl-i dîvâna

Kıyâma aldı ta'zîm ile öpdi koydu baş üzre
Hümâ-yı izzet u rîf'at serinde eyledi lâne

Külâh-ı iftihârı hem-ser-i tâc-ı sipîhr oldı
Ki sensin pâdişâhum tâc-bahşâ tâcdârâna

İşâret itdi üç def'a ku'ûda pîşgâhında
Oturdum ben de şân-ı devletim üzre vakûrâne

Ser-â-ser oldı erkân-ı Acem dem-beste vü hayrân
Bakup geh ziynet-i destâra geh üslûb-ı erkâna

Zebân-ı Fârisî birle idince pürsîş-i hâli
Cavâbında tevakkuf itmedim aslâ hakîmâne

Kemâl-i satvetün izhâr idüp hâl ü makâlimle
Tezelzül eyledim ilkâ kılup ehl-i 'aduvvâna

Ne söylersem baña bürhân-ı katı' oldı şemşîrün
Nice ser-keşlik itsün müdde'iler öyle bürhâna

'İbâd-ı dergehün fahr itsem lâyık İbn-i Abbâda
Ki ednâ bendenün sâmânı ğâlib Âl-i Sâmâna

İki kemter nöker zann eyledim şekl-i 'Acem üzre
Bakınca i'timâdü'd-devle ile hân-ı hânâna

Vezîr-i a'zamun temsîl olunmaz anlara hâşâ
Müşâbih mi olur hiç zerreler mihr-i dırâhşâna

Melikşâhun Nizâmü'l-mülkine rüchânı zâhirdür
Seni hakk mâlik itmiş öyle bir destûr-ı zî-şâna

Canâb-ı şeyhü'l-islâmın yanında molla başısı
Hemân bir katredür nisbet ile deryâ-yı 'Ummâna

Ricâl-i devletün mümtâzıdır bi'l-cümle anlardan
Rüsüm-ı saltanat hissîsadur çün Âl-i 'Osmâna

Horâsânî basar bir bende-i nâçîz-i dergâhun
Tenezzül eylemez iklim-i serbest-i Horâsâna

Mü'ekkel eylesen bir bendeñi şemşîr-i kahrınla

Müşâbih eyler Azerbâyecânı cism-i bî-câna

Düşer teb-lerze bîm u dehşetinden ehl-i Tebrîze
Bıraksan germî-i hışmından âteş semt-i Kirmâna

Hüdâvendâ senün fûshat-serâ-yı mülküne nisbet
Hemân Mâzenderân zindândur Kâşân kâşane

Sitanbul cümle 'âlemden 'ibâret başka âlemdür
'Acem nişf-ı cihân ta'bir ider gerçi Sıfâhâna

Derûn-ı hasbâğçende olan bostâniyân almaz
Virirse çâr bâgun çâr gül bir köhne fincâna

Nişîmengâh-ı tâlâr-ı tavîle câ-yı kemterdür
Der-i iştâbl-ı hâsında olan huddâm u derbâna

Beşiktâşun olursa mün'akis taşvîr-i dil-cûyâ
Olur seng-i hacâletde şikeste âyine-hâne

Serây-ı çil-sütünü çille-gehdür aña nisbetle
Hele heşt behîşt olmaz bedel ol bâğ-ı rıdvâna

Hacâletle 'aceb mi tâk-ı Kîsrâ münkesir olsa
Ki Kayser pâs-bân olmaz o vâlâ kasr u eyvâna

Bu Kağıdhâne-i âbâdı taklîd eylemiş güyâ
Ser-i zâyende rûd üzre o sa'd-âbâd-ı vîrâna

Temâşâ eyledim nev-bâğ u nev-tâlâr-ı Şîrâzı
O külhanda ne mümkün ola âb u tâb-ı Güllhâne

O gül-geşt-i musallâ ile bâğ-ı dil-güşâsında
Güşâyîş gelmedi bu gonce-i tab'-ı perîşâna

Leb-i deryâda sâhil-hâneler âsâ safâ virmez
Kenâr-ı âb-ı rûknü meşreb-i pâkîze tab'âna

Bizim İstanbulun bostânlarından bir en ednâsın
Değişmem merkad-ı Sa'dîdeki a'lâ gülistâna

Makâmında tefe'ül eyledim dîvân-ı Hâfızda
Zuhûr itdi neşât-efzâ bir iki beyt-i mestâne

'Acem oğlânı meydânındaki bâzîçe-i tıflân
Müreccahdur hele bâzîgerân-ı gûy u çevgâna

Temâşâ itdürünce filini aşhâb-ı fil-âsâ
Hemân el-fil me'l-fil diyüp geçdim zarîfâne

Didim hem hûk-tînetdür o vech ile değil meymûn
Bizim devletde rağbet vardur ancak esb ü arslâna

Ma'âz-allah nedür buğz u ihânet ba'zı ashâba
Nedür ol Râfizîlerde nice sebb-i sefihâne

Bi-hamdülillâh şerî'at üzre mülk-i saltanat sende

Ki zâtun muktedâ olmuş ser-â-pâ ehl-i îmâna

Vedâd-ı nâ-be-câdan şâh-sevenler nâdim olmaz mı
Bakup sen gibi mahbûb-ı kulûb-ı müslimânâna

Cihân dil-sîr-i envâ'-ı ni'amdur feyz-i lütfundan
Kıyâs olmaz pilâvdan hânçeler bu hân-ı ihsâna

Kuru 'ünvândur vâdileri âb-ı mürüvvet yok
Hemân çay gösterirler teşne-leb geldikçe mihmâna

Boğulmuş dûd-ı tönbâkûya gördüm bir alay menhûs
Başında yansa âteş dem çeker şevk ile kalyana

Kerîmü'ş-şân-ı sultân-ı cihânsın fahr idüp ben de
Tenezzül itmedim en'âm-ı nâcîz-i Kerîm Hâna

Niçe fahr ü mübâhât itmeyem şevketlü hünkârım
Belî mûr-ı zâ'ifem intisâbım var Süleymâna

Tefevvuk eyledim her fende ferzendân-ı rindâna
Efendim devletinde fâ'îkem emsâl ü akrâna

Müreccahdur sühan-sencân-ı dehre tab'im elbette
Benim memdûhumun rüchânı vardur pâdişâhâna

Bu gûne eylemezdim vasfını hünkârımun ammâ
Sefer za'f u fütûr îrâs idermiş tab'-ı insâna

Dem-i 'Îsî gibi izhâr-ı icâz eyledi nutkum
Hayât-ı tâze virdim kâlib-ı ma'nâ-yı bî-câna

Hezârân sihri ibtâl eyledim mu'ciz-i beyânımla
Elimde hâme benzer ejder-i Mûsâ-yı 'Umrâna

Ne ejder kim cihânda Zühreler çâk eylemiş zehri
O sâhirlere nice tâkat getürsün böyle su'bâna

Ubûr itdikle Bâbilden bulup Hârût u Mârût
Füsûnumla bün-i çâha kaçardım şerm-sârâne

Eğer insâf olunsa şâfdur Vassâfdan zihnim
Bu hüsn-i tab'la fahr eylerim Hassân u Sahbâna

Harîrî-i hayâlim bu mezerkeş-târ edâlarla
Ne evrengler çıkarmış kâle-i zer-dûz-ı 'îrfâna

Ebû Tayyib gelüp bezmimde tatyîb-i dimâğ eyler
Buhûr-efrûz olursam micmer-i tab'ımla devrâna

'Aceb mi iktibâs-ı nûr iderse Enverî benden
Fürûğ-ı mihr-i endîşem ziyâ-bahş oldu ekvâna

Hatâdur fikrime nisbet ile endîşe-i Sâ'ib
Hacâlet-bahş olur nazmım Nizâmî-i sühandâna

Degüldür 'âriyyet tab'imda vehbî-i İlâhîdür

Bu Feyz-â feyz-i nazm-ı pâk güftâr-ı belîğâne

Eğer bâkî olup Nef'î göreydi tâbiş-i nazmım
Atardı şerm ile fahriyyesin hep nâr-ı sûzâna

Kadîmî iştihârımdan ziyâde şöhretim şimdi
Yetişdi Hind u Sinde hitta-ı Îrân u Tûrâna

Tanîn-endâz-ı âfâk oldı böyle şît-i irfânım
Sezâdur nâm-ı merğûb-ı kasîdem olsa tannâne

Şehenşâh-ı cihânun devletinde böyle bî-pervâ
Ma'ârifle mübâhât eyledim hayli edîbâna

Celâdet geldi tab'a şevk-i vasf-ı pâdişâhîden
Neşât-âver müsellemler bir gazel yazdım levendâne

N'ola Şirâzı virsem ben o hâl-i 'anber-efşâna
Bulunmaz Hind u Keşmîr u Hotende böyle bir dâne

'Adende görmedim dür-dâne dendânun gibi lü'lü'
Leb-i la'lün nazîrin bulmadım gitdim Bedahşâna

Bu hüsn ü cezbeler üftâde eyler mâh-ı Ken'ânı
'Aceb mi mâh-ı Nahşeb düşse ol çâh-ı zenahdâna

Müsâdif olmadım Ferhâr u Çîn u Sind u Kâbilde
Siyeh hâl u siyeh mû böyle bir kâkül-i perîşâna

Kızıl elmayı sîb-i gabgaba bahş eyledim ammâ
Ne çare portakâl olmaz bedel nârenc-i pistâna

Şeker-güftârî-i kand-i leb-i şîrînine Vehbî
Semerkand ile mülk-i Kandehârı virdi şükrâne

Yeter sûdâger-i Hind u 'Acem-veş 'arz-ı kâlâlar
Bu bâzâr-ı ma'ârifde bakılmaz hod fûrûşâna

Devâm-ı pâdişâh-ı dîn için Hakka münâcât it
Yüzün sürdükçe burc-ı evliyâda hâk-i Nu'mâna

Cihât-ı sittede tâ çâr yârun hüsn-i ezkârı
Ola sârî mevâlîd-i selâs u çâr erkâna

Ser-â-ser düşmenün makhûr idüp şemşîr-i kahr ile
Hudâ 'ömr-i ebed virsün şehenşâh-ı cihânâna

Der- takrîreş nüvişte bûd
Dil-beste olan lutf-ı Hudâvend-i Kerîme
Rabt-ı emel itmez kerem-i Zend Kerîme

KAYNAKÇA

- AKTAŞ, Şerif (1986). *Edebiyatta Üslûp ve Problemleri*, Ankara: Akçağ Yay.
AYDEMİR, Yaşar (2002). "Türk Edebiyatında Kaside", *Bilig*, S.22, s. 133-168.
BANARLI, Nihat Sami (1987). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C. I, İstanbul: Milli Eğitim Bas.
BEYZADEOĞLU, Süreyya (1985). *Sünbülzâde Vehbî Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Divanının Tenkildi Metni ve İncelemesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
BEYZADEOĞLU, Süreyya (1991). "Tannâne Kasidesi", *Dergah*, S. 2, s. 10-12.

- COŞKUN, Menderes (2007). *Sözün Büyüsü Edebî Sanatlar*, İstanbul: Dergah Yay.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed (1986). "Kaside" *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II Divan Şiiri*, S. 415-416-417, s. 1-16.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (2005). *Osmanlıca Türkçe Lügat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yay.
- DİLÇİN, Cem (1999). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: TDK Yay.
- GIBB, E.J. Wilkinson (1997). *Osmanlı Şiir Tarihi III-V*, terc. Ali Cavuşoğlu, Ankara: Akçağ Yay.
- İPEKTEN, Haluk (2003). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul: Dergah Yay.
- LEVEND, Agah Sırrı (1998). *Türk Edebiyatı Tarihi I*, Ankara: TTK Yay.
- PALA, İskender (2007). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yay.
- SARAÇ, Yekta (2007). *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, İstanbul: 3F Yay.
- SARAÇ, Yekta (2007). *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafıye*, İstanbul: 3F Yay.
- STEINGASS, Francis Joseph (1998). *Persian English Dictionary*, Beirut Lebanon: Librairie du Liban Publishers.
- ŞENTÜRK, Atilla- Ahmet Kartal (2007). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Dergah Yay.
- UNAT, Faik Reşat (1992). *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, Ankara: TTK Yay.